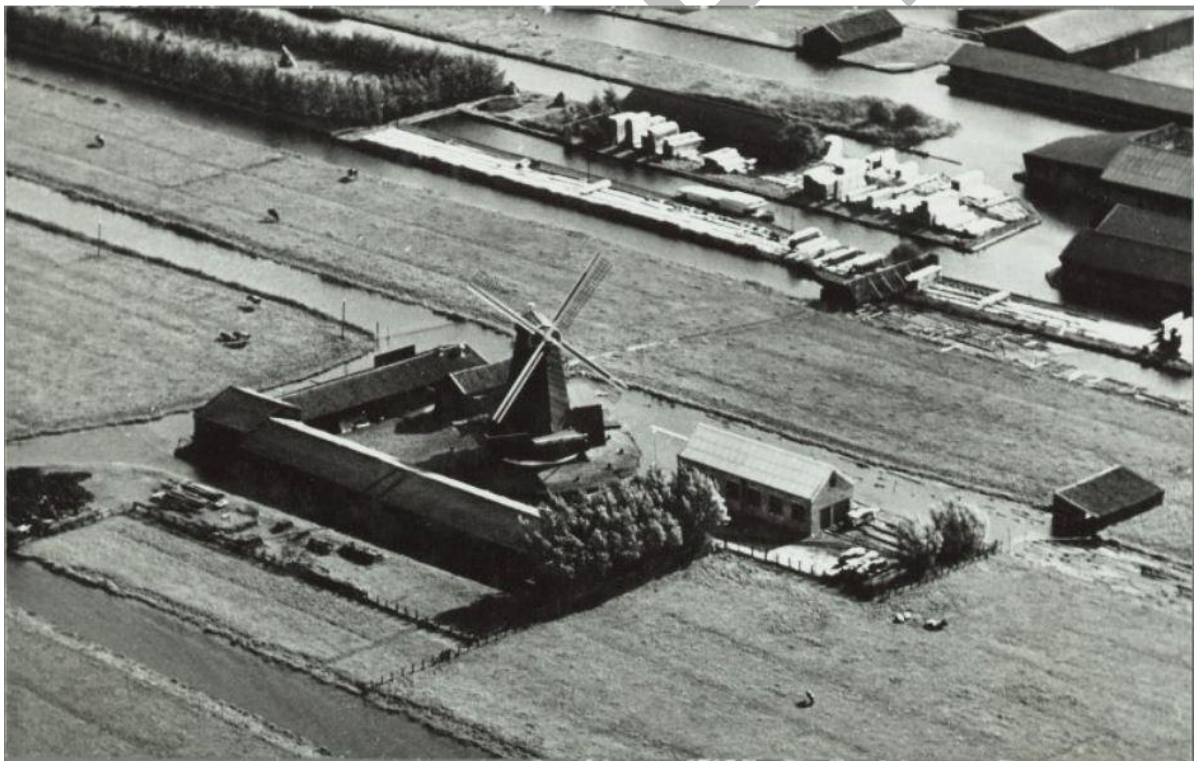

Cultuurhistorische Verkenning De Hemmes‘molen De Held Jozua ’

Versie: 1.1

Molen De Held Jozua circa 1950-1960 (Beeldbank Zaanstad 21.26894)

Afdeling Vakspecialisten
Mei 2017

Opdrachtgever: Paul Maks, procesmanager Inverdan West
Tekst: Cynthia van den Berg en Piet Kleij

Inhoudsopgave

1	Inleiding	2
1.1	Aanleiding.....	2
1.2	Begrenzing van het gebied	3
1.3	Leeswijzer	3
2	Ontstaansgeschiedenis Zaanstreek.....	4
2.1	Ontwikkeling van het gebied in de 17 ^e eeuw	5
2.2	Molen De Held Jozua	7
2.3	Veranderingen in het gebied in de 19 ^e en 20 ^{ste} eeuw	10
2.4	21 ^{ste} eeuw.....	12
3	Waardering.....	13
4	Aanbevelingen.....	14
5	Beleidskader.....	16
6	Bronnen.....	17

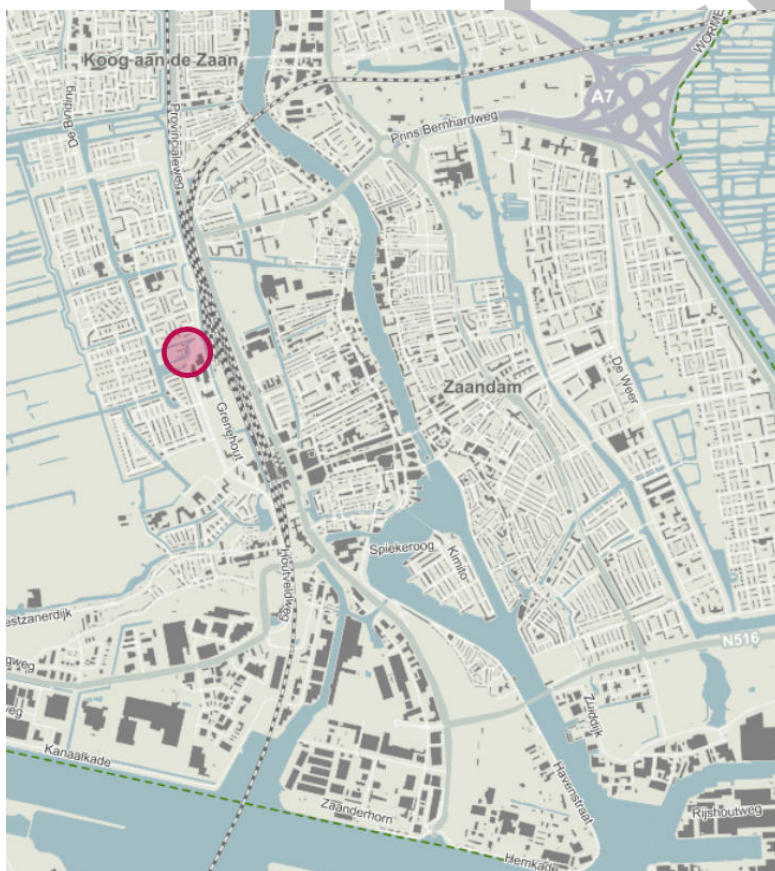
CONCEPT

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De molen De Held Jozua staat in de wijk Westerwatering in Zaandam. Het terrein van de molen is onderdeel van het Masterplan Inverdan Dit plan uit 2003 heeft als doel om Zaanstad een nieuw kloppend hart te geven en geeft op hoofdlijnen aan hoe de gemeente vindt dat het centrum van Zaandam zich de komende jaren moet gaan ontwikkelen. Het is tevens richtinggevend voor marktpartijen die binnen het gebied willen gaan ontwikkelen. Het masterplan is opgedeeld in deelgebieden. Deze zijn deels al ontwikkelend en zullen deels nog gefaseerd ontwikkeld worden, waarbij "het blootleggen en vervolgens versterken van de verborgen kwaliteiten" uitgangspunt is. Cultuurhistorische waarden worden binnen Inverdan ingezet om deze verborgen kwaliteiten inzichtelijk te maken en om als vertrekpunt te dienen voor nieuwe ontwikkelingen. Het terrein van molen De Held Jozua valt binnen deelgebied Westerwatering-Oost van het Masterplan Inverdan.

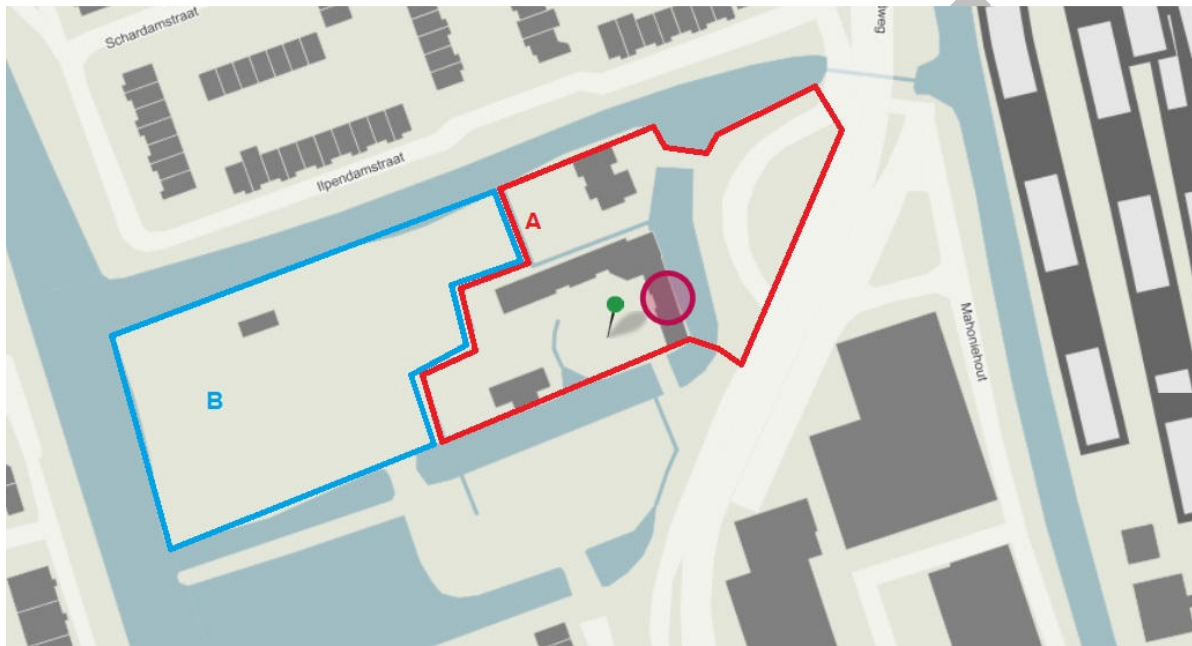
Op dit moment is de gemeente in gesprek met een ontwikkelaar die er over nadenkt om de molenlocatie te kopen. Ten behoeve van deze ontwikkeling wil de gemeente bepalen wat zij met het terrein zou willen. Zoals hierboven genoemd worden cultuurhistorische waarden binnen Inverdan ingezet om (verborgen) kwaliteiten inzichtelijk te maken en om als vertrekpunt te dienen voor nieuwe ontwikkelingen. Ook in de erfgoedvisie van de gemeente Zaanstad is opgenomen dat bij gebiedsontwikkeling een cultuurhistorische verkenningen worden gemaakt met als doel om te inspireren, om handvatten mee te geven aan de voorkant van het proces van ontwikkelingen en om als inspiratie te dienen voor mogelijk toekomstige ontwikkelingen op het terrein. Daarom is nu deze cultuurhistorische verkenning opgesteld.

Locatie molen De Held Jozua in Zaandam(GIZ)

1.2 Begrenzing van het gebied

Molen De Held Jozua staat aan de westkant van het station van Zaandam in de wijk Westerwatering, op een kavel die aan alle zijden omringt is door sloten. Deze kavel is verder omringt door nieuwbouw. Het mogelijk te verkopen/ te ontwikkelen gebied is op de onderstaande kaart aangegeven met de letter 'A'. Dit gebied is in particuliere eigendom en de eigenaren zijn geneigd om deze te verkopen, inclusief molen en schuren. Gebied 'B' is in gemeentelijk eigendom en is wat betreft de historie van het terrein onlosmakelijk verboden met de kavels waarop de molen en schuren staan. Daarom wordt in deze cultuurhistorische verkenning de hele kavel beschreven en gewaardeerd inclusief omringende sloten.

1.3 Leeswijzer

Als eerste wordt de ontstaansgeschiedenis van West-Zaandam beschreven en de ontwikkeling van het gebied in de 17^e eeuw. Daarna wordt overgegaan op de historie van de molens De Held Jozua en vervolgens worden de veranderingen in de 19^e, 20ste en 21ste eeuw in grote lijnen geschetst die van invloed zijn geweest op de molen en haar directe omgeving. Als laatste volgt de waardering van het terrein en aanbevelingen op basis van die waardering. Tot slot wordt kort het beleidskader beschreven en de gebruikte bronnen.

2 Ontstaansgeschiedenis Zaanstreek

Al vanaf omstreeks 600 v. Chr. werd de Zaanstreek al bewoond, in deze tijd trokken boeren het westelijke deel van de Assendelverpolder in en ontgonnen het land om het te gebruiken voor landbouw. Door inklinking van de veengrond en stagnatie van afwatering van het gebied richting de zee werd het gebied weer natter en uiteindelijk was bewoning niet meer mogelijk. Het gebied veranderde weer in een moeras.

In de middeleeuwen, de 10de en 11de eeuw, brak een nieuwe bewoningsperiode aan.

Wederom vestigde boeren zich in de Zaanstreek die zich bezighielden met akkerbouw en veeteelt. Deze vroege bewoners van de Zaanstreek ontgonnen zowel aan de oostzijde als aan de westzijde van de Zaan het hoogveen. Om het land geschikt te maken voor bewoning, akkerbouw en veeteelt moest het land worden afgewaterd. Dit wisten de boeren te bereiken door het graven van ontwateringssloten. Haaks op de oevers van de veenstromen, o.a. de Zaan groef men lange sloten, evenwijdig aan elkaar. De afstand tussen deze sloten was ongeveer 60 meter. Op deze manier ontstond ook het slagenlandschap (bestaande uit lange smalle kavels met daaromheen sloten) ter hoogte van de huidige wijk Westervatering, waar molen De Held Jozua staat.

Om te voorkomen dat water uit het nog niet ontgonnen veenmoeras over het ontgonnen land zou stromen, groef men tussen het ontgonnen land en het moeras een brede sloot om het moeraswater af te voeren. Deze afwateringssloten werden gouwen, weteringen of wateringen genoemd. Van de grond uit de sloot maakte men vaak een dijkje dat kwam te liggen tussen de gouw en het ontgonnen gebied, als extra bescherming tegen wateroverlast. De bewoning van het gebied vond gelijk met de ontginning plaats. In eerste instantie lagen de ontginningsboerderijen kris-kras door het gebied, later lans oude veenkades/ontginningsdijken midden in het land. die als scheiding fungeerden van de opeenvolgende slagen.

Door inklinking, oxydatie en stijging van de zeespiegel werd het ontgonnen veen na tientallen jaren te nat voor akkerbouw en werd het land omgezet in weiland ten behoeve van veeteelt.

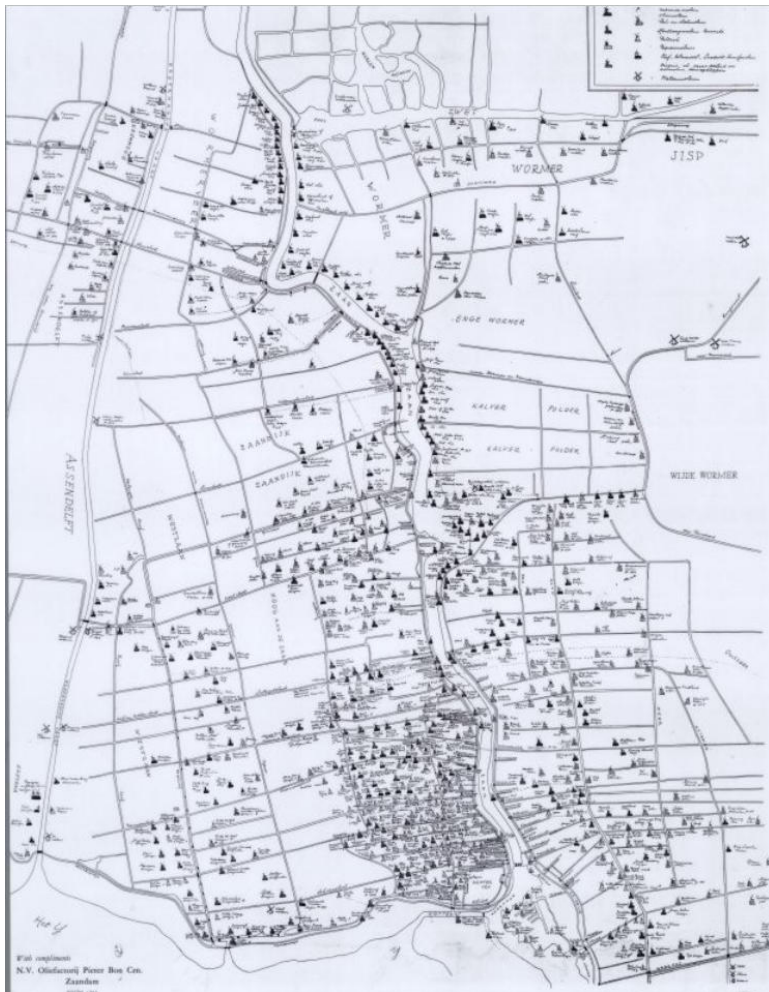
Door de sterke inklinking van het land ontstond steeds meer wateroverlast in het gebied. In 1178 was een grote vloed en daarna werd besloten om dijken aan te leggen in het waterrijke Noord-Holland. Al in de 12e of 13de eeuw werden de dijken langs het IJ en de Zaanmond aangelegd en rond 1300 was het dijkstelsel in Noord-Holland zo goed als gereed. Omdat ook de Zaan zo nu en dan buiten zijn oever trad werden langs de Zaan de zogenaamde 'lage dijken' aangelegd. De lage dijk langs de westelijke oever in Zaandam is ergens in de dertiende en veertiende eeuw opgeworpen. De lage dijk langs de oostelijke oever werd in 1414 voor het eerst vermeld. De dijken dienden niet alleen als bescherming tegen het water, maar vormden ook de wegen over het land naar de dorpen ten noorden van Oost- en Westzaandam.

Kenmerkende Zaanse slagenlandschap met de Zaan, de hoge- en lagedijken en de gouwen en overige afwateringssloten, Kaart van Joost Jansz (1575)

2.1 Ontwikkeling van het gebied in de 17^e eeuw

Aan het begin van de 17e eeuw ging het voorspoedig met de economie in Noord-Holland. De VOC werd opgericht en het Twaalfjarig Bestand tijdens de 80-jarige oorlog was in 1609 ingegaan. Hierdoor kon de handel floreren. Zaandam ontwikkelde zich in deze periode tot grootste industriegebied van Europa. Hier concentreerde zich de scheepsbouw en aanverwante bedrijvigheid. Ten behoeve van deze bedrijvigheid verschenen overal in het Zaanse landschap industriemolens. Al in de tweede helft van de 16^e eeuw verschenen de eerste industriemolens in de Zaanstreek, maar in de eerste helft van de 17^e eeuw groeide het aantal industriemolens enorm. De molens waren voornamelijk houtzaagmolens, papiermolens, pelmolens, oliemolens en verfmolens. Aan het eind van de zeventiende eeuw stonden er in de Zaanstreek bijna 700 molens.

Molenkaart van de Zaanstreek,
uitgegeven circa 1930
(Beeldbank Zaanstad, 50.1074)

Het veld tussen het toenmalige Westzaandam (bebouwing ten westen van de dam in de Zaan) en Westzaan had inmiddels de naam Westzijderveld gekregen. Ook dit Westzijderveld werd, net als de rest van de Zaanstreek, volgebouwd met industriemolens. Het was een molengebied bij uitstek en de houtzagerij was hier vooral geconcentreerd.

In totaal moeten ongeveer 367 zaagmolens in de Zaanstreek hebben gestaan, waarvan 237 paltrokmolens waren en 140 werkzaam als balkenzager. In Westzaandam stonden ooit 115 balkenzagers, waarvan 81 paltrok-zaagmolens. De lichter geconstrueerde paltrokmolens verzaagden doorgaans meer lichte en zachte houtsoorten (vuren en grenen) tot balken of middelgrote eiken stammen tot platen hout (wagenschot), de zwaardere bovenkruiers waren meer geschikt voor de verwerking van dikke stammen en zware (harde) houtsoorten tot grote balken of scheepsonderdelen als kielbalken, stevens en spanten.

Dat het aantal balkzagende paltromolens groter was dan bovenkruiers is ongetwijfeld toe te schrijven aan de geringere bouwkosten van een paltromolen. Bij de bovenkruier was het onderhoud daarentegen weer goedkoper. In heel Nederland zijn nog vijf paltrokken over, waarvan twee in Zaandam:: De Held Jozua in Zaandam en De Gekroonde Poelenburg aan de Kalverringdijk bij de Zaanse Schans (voorheen in het Oostzijderveld in Zaandam). De Held Jozua is de enig overgebleven molen in Westzaandam en de enige paltrok-balkenzager op zijn oorspronkelijke locatie in Zaanstad.

De verdeling over de Zaanse gemeenten was als volgt (uitsluitend balkenzagers):

	paltroks	bovenkruiers	wipmolens
Westzaandam	81	34	-
Oostzaandam	33	19	-
Oostzaan	-	-	-
Koog	10	2	-
Zaandijk	-	3	-
Wormerveer	-	1	-
Wormer	1	1	-
Krommenie	1	-	-
Westzaan	14	13	1

Kaartje Zaanwiki

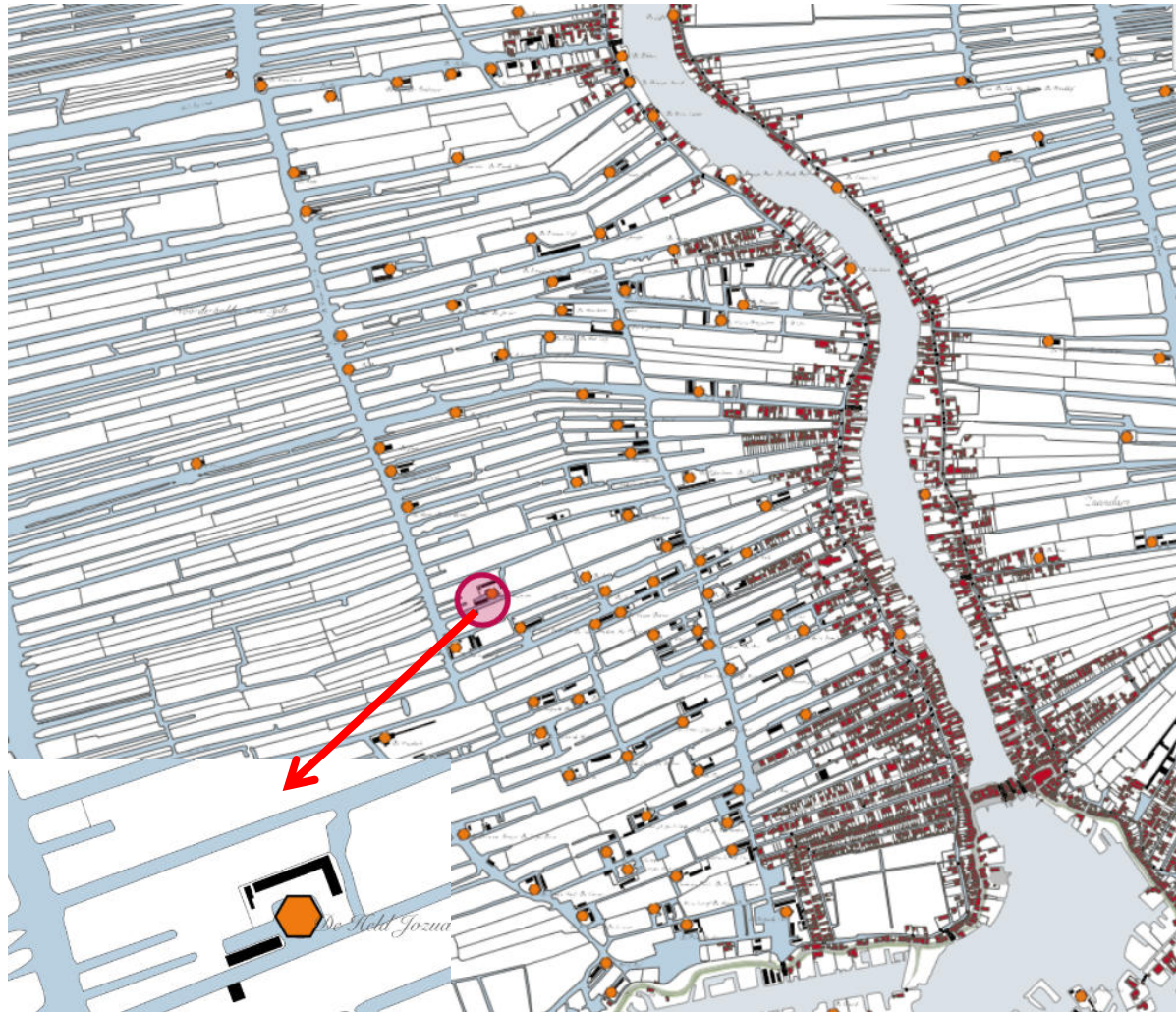
Alle balkenzagers waren voorzien van een balkenhaven. Hierin werden de balken gelegd om ze langdurig te `wateren` (uit te logen). Op de zaagmolens (waarvan de open paltroks tot het werken in weer en wind noodzaakten) waren in de zomer werktijden van 15 uur niet ongebruikelijk, `s winters werkte men van 'donker tot donker'. De gemiddelde bezetting per balkenzager bestond uit vijf arbeiders.

Voorbeeld balkenhaven in het Westzijderveld, circa 1900 1940 (Beeldbank Zaanstad 21.56282)

2.2 Molen De Held Jozua

Paltrok/houtzaagmolen 'de Held Jozua' is vermoedelijk gebouwd in 1718. De windbrief dateert van 25 juli 1719 en was verstrekt aan Hendrik Claasz. De Boer. Op 1 augustus 1719 is de molen vervolgens in gebruik genomen. In 1728 kwam de molen in eigendom van Gerardus van Aelst. Hij was predikant van de gereformeerde kerk in Westzaandam. Op 23 juni 1799 verbrandt de timmer- en zaagselschuur, maar de molen bleef behouden.

Kaart van Westzaandam rond 1812 met rood omcirkeld molen De Held Jozua (GIZ)

Aan het einde van de 19^e eeuw en het begin van de 20ste eeuw verdwenen veel molens uit het Zaanse landschap vanwege de opkomst van de stoommachine en daarmee de komst van stoommachinefabrieken. De molen De Held Jozua bleef behouden ondanks deze ontwikkelingen. Wel werd in 1946 een mechanische zagerij bij de molen gebouwd. De molen raakt hierdoor in 1949 officieel buiten gebruik, maar bleef wel tot begin zestiger jaren nog geregeld draaien en werd goed onderhouden. Op 29 mei 1969 is de molen aangewezen als rijksmonument. In de jaren zeventig van de 20ste eeuw trad het verval in. De heer Cees de Boer van houthandel Gebr. de Boer verkocht de molen in 1987. De molen was in deze tijd zwaar verwaarloosd en moest hoognodig gerestaureerd worden. De restauratie van de molen vond uiteindelijk in 1994/95 onder beheer van Stichting De Held Jozua. De in 1919 verbrande hut werd tijdens de restauratie op de oorspronkelijke plaats herbouwd. Het kantoor en de houtopslag kregen een horecabestemming.

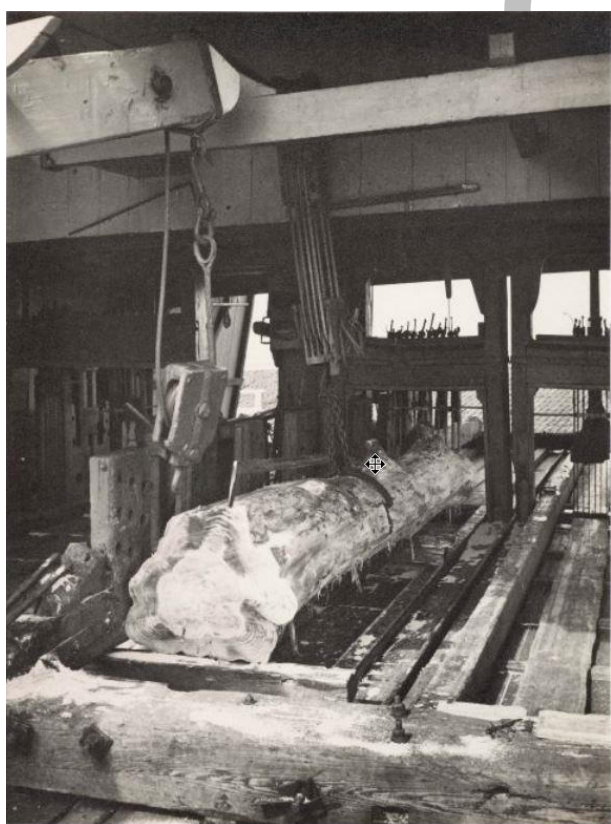

Molen De Held Jozua, circa 1900-1905 (Beeldbank Zaanstad 41.06151)

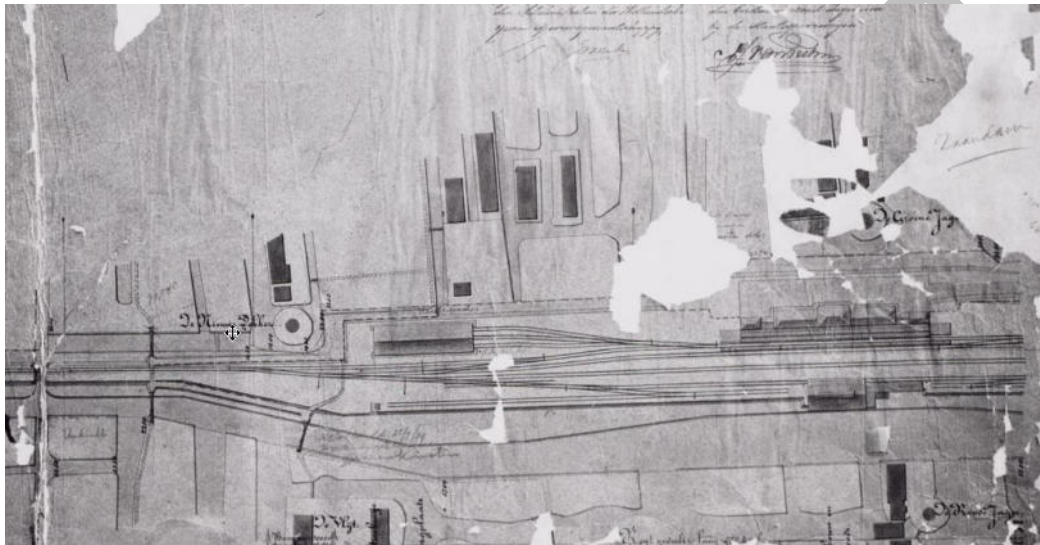
Molen De Held Jozua, circa 1900-1930 (Beeldbank Zaanstad 41.08503)

Molen De Held Jozua, detail zaagraam, ongedateerd (Beeldbank Zaanstad 22.07364)

2.3 Veranderingen in het gebied in de 19^e en 20ste eeuw

In de 19^e eeuw begon het landschap rond de molen te veranderen. In het derde kwart van die eeuw werd begonnen met de aanleg van een spoorlijn van Den Helder naar Amsterdam. Deze spoorlijn liep via Alkmaar en Zaandam en werd ook wel 'Staatsspoorlijn K' of de 'Noord-Hollandsche Staatsspoorweg' genoemd. In 1865 werd het deel tussen Den Helder en Alkmaar in gebruik genomen, daarna volgde in 1867 het deel tussen Alkmaar en Uitgeest en in 1869 het deel tussen Uitgeest en Zaandam. Pas na de inpoldering van het IJ en de aanleg van het Noordzeekanaal volgde in 1878 de verbinding tussen Zaandam, via de Hembrug naar Amsterdam. De spoorlijn werd dwars door het open landschap van het Westzijdeveld gebouwd dat nog vol stond met molens. Zo kwam de molen de Held Jozua langs het spoor te staan in plaats van vrij in het veld. In deze tijd stonden voornamelijk nog molens en schuren aan weerszijden van de spoorlijn. De bebouwing van Zaandam reikte nog niet tot aan het spoor.

Detail tekening aanleg spoorlijn Zaandam met aan weerszijden molens en schuren, 1869 (Beeldbank Zaanstad 26.00986)

Spoorlijn Amsterdam-Zaandam, circa 1900 (Beeldbank Zaanstad 41.04218)

Rond 1930 werd vervolgens de provinciale langs de spoorlijn aangelegd vanwege het toenemende wegverkeer. Deze werd tussen 1932 en 1934 in gebruik genomen. Het verkeer kwam vanaf Amsterdam over de Hempont naar Zaandam. Dit zorgde ervoor dat Zaandam minder geïsoleerd gelegen was en beter bereikbaar. Aan het begin van de 20ste eeuw werd het gebied aan de oostzijde van het spoor en de provinciale weg steeds meer bebouwd. De westzijde langs het spoor in Zaandam zou echter nog lange tijd nog onbebouwd blijven, waardoor de molen haar vrije ligging in het veld behield.

Pas met de bouw van de wijk Westerwating, ten westen van de spoorlijn, veranderde de landschappelijke situering van de molen. Deze wijk werd in vijf fasen aangelegd tussen 1985 en 1991. De molen bleef dankzij de monumentstatus behouden in de wijk, vrij op een ruime kavel met nog de oorspronkelijke vorm.

Molen De Held Jozua nog vrij in het veld, circa 1981 (Beeldbank Zaanstad 22.20956)

Molen De Held Jozua tijdens de bouw van de wijk Westerwating, 1985-1991 (Beeldbank Zaanstad 22.24768) Molen rood omcirkeld.

2.4 21ste eeuw

De molen staat in het gebied Westerwatering-Oost en nabij Spoorstrip-West van het Masterplan Inverdan. Dit plan uit 2003 heeft als doel om Zaanstad een nieuw kloppend hart te geven en geeft op hoofdlijnen aan hoe de gemeente vindt dat het centrum van Zaanstad zich de komende jaren moet gaan ontwikkelen. Het is tevens richtinggevend voor marktpartijen die binnen het gebied willen gaan ontwikkelen. Een deel van de het Masterplan Inverdan is al uitgevoerd, een aantal gebieden moet nog worden ontwikkeld. Dit geldt ook voor het gebied rond de molenlocatie. De molenlocatie zelf is als “molenpark” aangeduid in het Beeldkwaliteitsplan Inverdan. In het Beeldkwaliteitsplan is voor de gebieden om de molen bepaald dat de hoogte van de bebouwing richting de molen moet aflopen. Dit is de zogenaamde *molenbiotoop*.

CONCEPT

3 Waardering

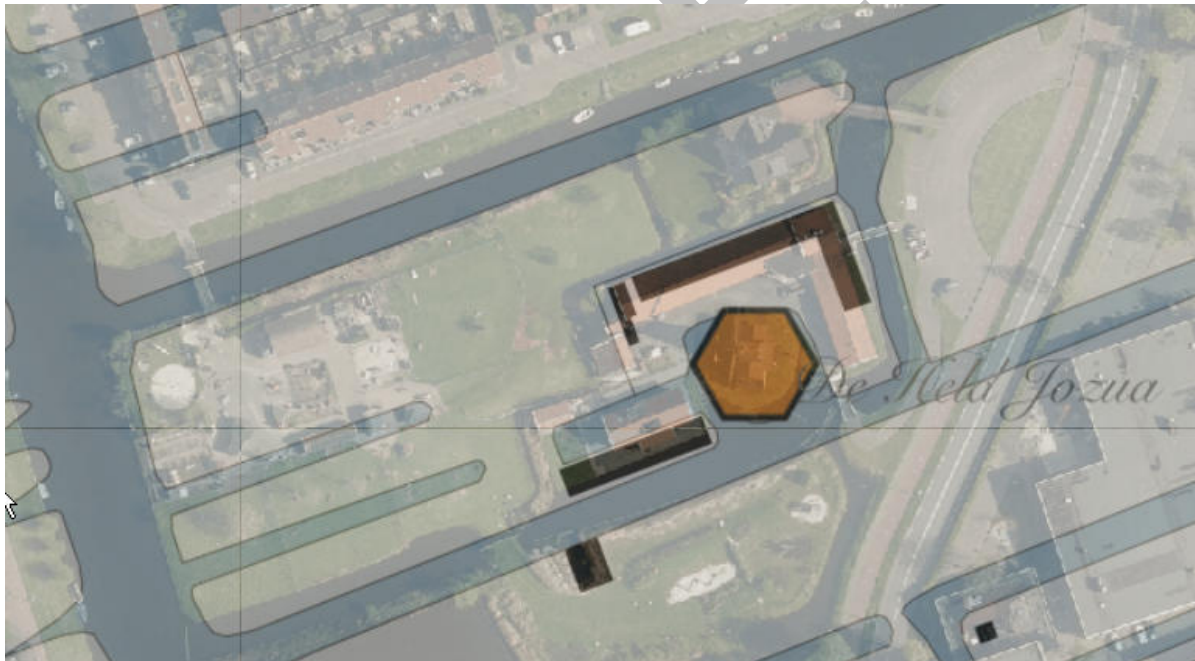
De waardering van het gebied is in drie onderdelen verdeeld: de archeologische waarden, de historisch-geografische/ landschappelijke waarden en de cultuurhistorische waarden.

Archeologische waarden

In het gebied kunnen in theorie resten worden verwacht van ontginningsboerderijen uit de middeleeuwen, maar de kans hierop is bijzonder klein. Zeker is dat in de bodem wel twee dichtgegooide sloten liggen die bij de molen hoorden en resten van de fundering van de zuidelijke schuur. Ook liggen in de bodem de fundering van de molen zelf en van de nog bestaande molenschuren. In de sloten kunnen vondsten liggen uit de 18^e en 19^e eeuw, de tijd dat op de molen werd gewerkt. De aanwezigheid van de sloten en de funderingen maken het terrein van archeologische waarde.

Historisch geografische/ landschappelijke waarden

- De plek heeft zeer hoge geografische/ landschappelijke/ situationele waarde, omdat de molen nog op de oorspronkelijke plek staat met de oorspronkelijke verkavelingsstructuur, een langgerekt stuk weiland met daaromheen sloten. Van oorsprong bestond zo'n kavel uit grasland met molenpad naar de molen.
- In de wijk Westerwating is de oorspronkelijk verkavelingsstructuur van het vroegere Westzijderveld bijna nergens meer herkenbaar. De groene kavel met daarop de molen heeft daarmee zeer hoge historische geografische/landschappelijke waarde.

Huidige situatie molen en locatie versus de kaart van 1812 (GIZ)

Cultuurhistorische waarden

- De molen is rijksmonument en heeft hoge cultuurhistorische waarden.
  - Molens hebben in het algemeen hoge cultuurhistorische waarden.
- Molens hadden eeuwenlang een cruciale functie in de Nederlandse economie en in de waterbeheersing, die bepalend was voor de ontwikkeling van het landschap. Molens vormen een tastbaar overblijfsel van onze geschiedenis, cultuur en ambacht. Molen De Held Jozua heeft daarom hoge cultuurhistorische waarde.
- Tevens heeft deze molen cultuurhistorische waarde als tastbaar overblijfsel van het verleden van Westzaandam als houtveld van de Zaanstreek en de florerende houthandel in de Zaanstreek.

- Molens hebben cultuurhistorische waarde als van oorsprong een werktuig: een draaiende, malende molen. Daarom heeft een werkende molen (nog kunnen draaien) doorgaans een meerwaarde ten opzichte van een stilstaande molen. Tevens heeft een werkende molen beeldwaarde. Het cultuurhistorische beeld van molens zou incompleet zijn zonder werkende molens.
- Ook de architectuurhistorische waarde van patrokmolens is zeer hoog vanwege het type molen. Molen De Held Jozua heeft daarmee hoge architectuurhistorische waarde.
- De molen heeft zeer hoge zeldzaamheidswaarde als één van de weinig overgebleven houtzaagmolens in Zaanstad en Nederland. De molen heeft zeer waarschijnlijk hout geleverd aan de scheepswerven in Zaandam en Koog aan de Zaan en is daarmee een onlosmakelijke herinnering aan de bloeiperiode van de 17e en 18e eeuwse Zaanse industrie.
- Samen met de Gekroonde Poelenburg is het één van de twee nog overgebleven paltrok-houtzaagmolens in Zaanstad, waarvan er velen hebben gestaan in de Zaanstreek. Belangrijk hierbij is dat de Held Jozua de enige van de twee is op de oorspronkelijke plek. Samen met de Gekroonde Poelenburg, de Eenhoorn in Haarlem, het Spinnewiel in het openluchtmuseum in Arnhem en de Otter in Amsterdam is het één van de vijf laatst overgebleven paltrokmolens in Nederland.
- Molens hebben situationele/ landschappelijke waarde als landmark in de omgeving, een baken in het landschap. Verder hebben molens een sterke binding en interactie met de omgeving, die bijvoorbeeld tot uiting komt in de manier waarop de omgeving was ingericht. Om het draaien van de molen mogelijk te maken en te optimaliseren werd het landschap opengehouden ten behoeve van o.a. de windvang. Het water om de molens werd gebruikt als aanvoerroute.
- De molen met de schuren hebben ensemblewaarde.

4 Aanbevelingen

Aanbevelingen m.b.t. archeologische waarden

Het best is graafwerkzaamheden te vermijden in de delen van het terrein die van archeologische waarde zijn: de plekken waar de twee sloten hebben gelegen en waar funderingen hebben gelegen of nog liggen.

Wanneer dit niet mogelijk is zullen de werkzaamheden op het terrein ter plekke van de dichtgegooide sloten of de zuidelijke schuur archeologisch moeten worden begeleid of voorafgegaan moeten worden door archeologisch onderzoek.

Veranderingen aan de funderingen van de molen en de huidige schuren zullen archeologisch moeten worden gedocumenteerd.

Aanbevelingen m.b.t. historisch geografische/ landschappelijke waarden

- Behoud de molen, inclusief molenschuren, op deze oorspronkelijke molenkavel bestaande uit een langgerekte kavel met daaromheen sloten.
- Houdt de inrichting en beplanting aan die bij zo'n oorspronkelijke molenkavel passen, namelijk begroeid met gras, geen opgaande beplanting. Een molenpad zou bijvoorbeeld passend zijn op zo'n kavel. Laat je inspireren door de oorspronkelijke inrichting van de kavel.
- Herinrichting van de parkeerplaats van de molen.
- Watergangen rondom en nabij de molen in tact laten vanwege de relatie van de molen met het water.
- Houdt rekening met de ruimtelijke ligging van de molen. Dit gedeelte van Zaandam was van oorsprong het Westzijdeveld. Een slagenlandschap met smalle kavels omringt met sloten waar in de 17^e en 18^e eeuw vele molens op stonden. Die historie is alleen op deze plek binnen de bebouwing van Westerwatering/ de westelijke zijde van Zaandam nog herkenbaar. Koester dit.
- Behoudt de indruk van een molen vrij in het veld.
- Respecteer de situationele/ landschappelijke waarden van de ligging van de molen en het landschappelijke karakter van de plek.
- Houdt rekening met de molenbiotoop.

- Laat bebouwing richting de molen in hoogte afnemen en houdt de bebouwing kleinschalig, om zo de vrije ligging en het zicht op de molen te behouden en om de positie als landmark in de omgeving te houden.

Aanbevelingen m.b.t. cultuurhistorische waarden

- De molen, inclusief molenschuren, dient behouden te blijven en wel op de huidige locatie om de onderstaande redenen (onder andere bepaald door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed): De binding tussen een molen en zijn plek en omgeving vormt een belangrijke monumentale waarde, een waarde die geschaad wordt als een molen wordt verplaatst. Verplaatsing van een molen leidt altijd tot verlies van monumentale waarde, deels doordat daarbij oorspronkelijke onderdelen vervangen moeten worden, maar vooral omdat de historische context verloren gaat. Verplaatsingen leiden enerzijds tot onthistorisering van de oorspronkelijke locatie en dragen anderzijds bij aan de musealisering van de steeds kleiner wordende groene ruimte. Ook als een molen op zijn originele plek slechts beperkt kan draaien, draagt hij nog altijd bij aan de belevingswaarde en historische verankering van die plek.

Het uitgangsprincipe van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is dat molens niet worden verplaatst.

Een belangrijke aanvullende ondersteuning voor dit standpunt ligt besloten in het feit dat overheden verplicht zijn cultuurhistorische waarden in de ruimtelijke ordening mee te wegen. Ook het cultureel erfgoed maakt deel uit van de ruimtelijke kwaliteit, en een monument is niet los te denken van zijn plaatsgebonden geschiedenis. De enige uitzonderingen op het uitgangsprincipe om niet te verplaatsten zijn grote infrastructurele werken van nationaal of internationaal belang.

- Houdt de molenbiotoop in eerbied. Monumentale molens in werkzame staat houden is en blijft een belangrijk onderdeel van het rijks erfgoedbeleid. Zo kan de molen werkend blijven. Dit is van belang vanwege het behoud van molens als werktuigen die dienen te draaien om te kunnen werken. Ook zijn draaiende molens van belang vanwege de beeldwaarde ervan. Tevens zou veel ambachtelijke kennis verloren gaan wanneer molens niet meer kunnen draaien. Anderzijds geniet een molen vaak veel zorg als hij in bedrijf wordt gehouden: een (al dan niet vrijwillige) molenaar draait en maalt niet alleen met 'zijn/haar' molen, maar investeert tevens tijd en geld in het onderhoud, wat de kans op dure, grootschalige restauraties door achterstallig onderhoud verkleint. Ook is het voor een werkende molen doorgaans makkelijker om inkomsten te genereren.

- Behoud en/ of versterk de molen als landmark in zijn omgeving door het zicht op de molen vrij te houden en de bebouwing om de molen laag en kleinschalig te houden.

- Behoud en/of versterk de relatie van de molen met het omringende landschap door bijvoorbeeld de herinrichting van het erf met zo min mogelijk.

- De molen een toeristische bestemming geven.

- Informatievoorziening over de historie van de molen creëren.

- De molen blijven laten werken.

- Een meer historisch passende bestemming geven aan de molenschuren.

- De molenschuren weer deels openen, zoals ze ook van oorsprong waren.

- Verkoop van de molen sturen naar een passende partij die goed zorg kan dragen voor de molen en de molen ook juist kan gebruiken.

5 Beleidskader

Molen De Held Jozua staat in het gebied Westerwatering-Oost van het Masterplan Inverdan. In dit plan is “het blootleggen en vervolgens versterken van de verborgen kwaliteiten” uitgangspunt. Cultuurhistorische waarden worden binnen Inverdan ingezet om deze verborgen kwaliteiten inzichtelijk te maken en om als vertrekpunt te dienen voor nieuwe ontwikkelingen.

De gemeente Zaanstad heeft deze regelgeving in de Erfgoedvisie 2011-2018 verankerd. Deze erfgoedvisie is in oktober 2011 door de gemeenteraad vastgesteld en hierin is geregeld dat voor bijzondere welstandsgebieden, gebieden waar ruimtelijke ontwikkelingen plaats zullen vinden of een nieuw bestemmingsplan wordt opgesteld een cultuurhistorische verkenning verplicht is. Het is namelijk essentieel voor het planproces dat in een vroeg stadium de cultuurhistorische waarden van het gebied onderzocht worden. De uitkomsten van een dergelijke verkenning kunnen als basis dienen voor verdere ontwikkelingen binnen het gebied en zijn waardevol gebleken als inspiratiebron voor onder andere het stedenbouwkundige programma van eisen of de spelregelkaart.

In artikel 3.1.6 van het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) uit 2010, waarin de Wro nader is uitgewerkt, is opgenomen dat per 1 januari 2012 bij het maken van bestemmingsplannen een beschrijving moet worden opgenomen van de wijze waarop met de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden en in de grond aanwezige of te verwachten monumenten rekening is gehouden. Bij nieuwe ontwikkelingen in een gebied, dienen de gevolgen voor de cultuurhistorische waarden op voorhand in kaart te worden gebracht. Zodoende is het sinds 1 januari 2012 verplicht om cultuurhistorische waarden te verankeren in het proces van ruimtelijke ordening en moet bij het opstellen of wijzigen van een bestemmingsplan daarmee rekening worden gehouden.

6 Bronnen

Een toekomst voor molens: Uitgangspunten voor de omgang met monumentale molens (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Beeldbank Zaanstad

Zaanwiki

Molendatabase.nl

www.deheldjozua.nl

Een toekomst voor molens: Uitgangspunten voor de omgang met monumentale molens (RCE)

www.youtube.com/watch?v=RUSz-xtVFA0 (filmpje otterdvd over de molen)

CONCEPT